

Vikingegraven blev fundet ved gården "Gokstad" i Vestfold i det sydøstlige Norge. I 1928 begravede nordmændene høvdingens jordiske rester igen.

KULTURHISTORISK MUSEUM, OSLO

I 1880 fandt arkæologer en vikingegrav i Norge...

De norske arkæologer frygtede, at fugt ville ødelægge indholdet af Gokstad-graven for altid. Derfor besluttede de sig for at genåbne gravhøjen.

KULTURHISTORISK MUSEUM, OSLO

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

...i 2007 åbnede de graven igen:

Viking atslører sine hemmeligheder

VESTFOLD/800-TALLET

I begyndelsen af 800-tallet er Norge opdelt i mange små kongedømmer, bl.a. kongeriget Vestfold i det sydøstlige Norge.

Hen imod slutningen af 800-tallet beslutter Harald Hårfager fra Vestfold sig for at forene smårigerne. Det udløser en blodig krig mellem de norske vikinger.

AF JAN INGAR THON

Det er en klar efterårsdag 2007 i Bygdøy uden for Oslo i Norge. Markerne er gyldne, og himlen er høj og isblå. Men ikke alle er optaget af at nyde det smukke efterårsvejr. Ved Vikingeskibsmuseet stimuler en større gruppe mennesker sammen i et af værkstederne. Notesblokke, fotoapparater og tv-kameraer viser, at mange af dem er fra pressen.

Alles opmærksomhed er rettet mod et bord midt i rummet, hvor en mand skærer sig igennem toppen på en næsten to meter lang kiste i bly med en kraftig hobbykniv. Journalisterne og tilskuerne holder sig på ærbødig afstand af det, som foregår midt i rummet. Men en lille gruppe mennesker i arbejdstøj eller hvide kitler læner sig ind over kisten. Af og til høres udråb.

“Det ser tørt ud,” råber en af mændene begejstret.

Det er tydeligt, at højdepunktet nærmer sig, for forskerne bliver stadig ivrigere at høre på, og journalisterne maser sammen om kisten. Omsider kan kiste-låget løftes af, og en samling knogler pakket ind i hvidt stof kommer til syne. Efter næsten hundrede år i jorden ser vikingehøvdingen fra Gokstad atter dagens lys, klar til at blive undersøgt. Blot en måned senere afslører forskernes første analyser, at den over tusinde år gamle kriger ikke – som hidtil antaget – døde i sygesengen, men derimod blev brutalt myrdet i kamp.

Høvding fundet i vikingeskibsgrav

Året var 1880, da Gokstadhøvdingen blev fundet ved gården “Gokstad” i amtet Vestfold i det sydøstlige Norge. Vikingen lå i agterenden af et 24 meter langt skib, der var blevet begravet i en stor gravhøj. Den døde var fuldt påklædt og lå omgivet af store og små genstande, deriblandt en slæde, fem senge, en stor bronzekegel med runeindskrifter og et brætspil. Uden for skibet fandt arkæologerne rester af mindst 12 heste og seks hunde, ▶

Gokstadhøvdingens skib, der efter fundet blev rekonstrueret, var 24 meter langt og fem meter bredt.

KULTURHISTORISK MUSEUM, OSLO

Arkæologer genopgravede i efteråret 2007 en af Norges mest berømte vikinger, “Gokstadhøvdingen”. Undersøgelser af vikingens knogler afslører nu, at han var en kæmpe, og at han fik en usædvanligt brutal død.

heder

som var fulgt med deres herre på den sidste rejse. Under agterskibet fandt man desuden resterne af en påfugl.

Fundet af Gokstadskibet var en sensation. Det var det mest imponerende vikingeskib hidtil fundet i Norge, og i 1929 blev det udstillet i "Vikingskibs-huset" i Oslo kommune. Her stod i forvejen et andet vikingeskib, nemlig Osebergskibet, der var blevet fundet i 1904 sammen med to kvindeskeletter.

Men de jordiske rester af vikingen var et problem. Mange forskere ville gerne lære så meget som muligt af skeletterne. Andre ønskede derimod, at skelettet skulle begraves på ny af respekt for den afdøde viking. Resultatet blev et kompromis; forskerne indsamlede så megen viden, de kunne med datidens undersøgelsesmetoder, hvorefter vikingen blev begravet igen.

I starten af 1900-tallet havde forskerne ingen naturvidenskabelige dateringsmetoder, så de baserede dateringen på undersøgelser af de genstande, som blev fundet sammen med Gokstadvikingen. Arkæologerne kom frem til, at han var fra 8- eller 900-tallet. Undersøgelser af mandens knogler fik desuden forskerne

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

Da forskerne skar låget af Gokstadvindings blykiste, fandt de vikingens knogler indpakket i stof fra genbegravelsen i 1928.

til at konkludere, at han var mellem 50 og 70 år og plaget af leddegigt, da han døde. Og i 1928 blev den gamle vikingehøvding så lagt tilbage i sin gravhøj. Her lå han i fred i næsten firs år.

Graven genåbnes

Skelettet af Gokstadvikingen var blevet genbegravet i en forseglede blykiste, som

arkæologerne placerede i en stensarkofag i gravhøjen. Men med tiden begyndte mange at frygte, at vikingens knogler ikke var godt nok beskyttet i gravhøjen, og at de ville forsvinde for altid, hvis ikke noget blev gjort. Derfor besluttede arkæologerne, at knoglerne skulle op af graven igen, før det var for sent.

I efteråret 2007 blev Gokstadvindings blykiste åbnet på ny, og kisten med vikingens jordiske rester hentet ud. Arkæologerne var især bekymrede for, om blykisten havde kunnet beskytte knoglerne godt nok mod fugt. Blandt andet vidste de, at kisten havde været pakket ind i et stykke klæde, som med stor sandsynlighed havde suget fugt. Og aftenen før åbningen havde de gennem et lille hul i blykisten målt luftfugtigheden til hele 95 procent. Det var derfor en meget ængstelig gruppe forskere, som ventede på, at kisten skulle åbnes næste dag.

Da låget blev skåret af, viste det sig nærmest mirakuløst, at skelettet stadig var i god stand. Men det var på høje tid, at kisten med skeletdelene blev hentet op fra den våde grav. Arkæologen Terje Gansum fra Vestfold udtalte, at hvis de havde ventet to år mere med at grave

KULTURHISTORISKT MUSEUM, OSLO/MÅRTEN TEIGEN

KULTURHISTORISKT MUSEUM, OSLO/MÅRTEN TEIGEN

Gokstadgraven

Da Gokstadvikingen blev genbegravet i 1928, blev hans kiste af bly indhyllet i et stykke stof og derefter lagt i en stensarkofag.

Oseberggraven

Tyve år efter genbegravelsen af Gokstadvikingen blev også kvinderne fra Oseberggraven lagt tilbage i deres gravhøj.

Vikingefund blev national-klenodier

Gokstadgraven og Oseberggraven blev symboler på den unge norske nation. Derfor var opmærksomheden stor, da begge blev genåbnet sidste år.

Fundet af Gokstadgraven i 1880 faldt tidsmæssigt sammen med nationalfølelsens opblomstring i Norge. Graven blev derfor et vigtigt element i mange nordmænds opfattelse af sig selv som et selvstændigt folkeslag. For mange var vikingetiden nemlig symbol på Norges stolte fortid, en guldalder, før nedgangstiderne begyndte og kulminerede i århundreders

påtvungen union med Danmark og Sverige. Blandt andet derfor ønskede mange nordmænd af respekt og pietet, at de jordiske rester af Gokstadvindings skulde genbegraves i sin gravhøj.

I 1904 – kun et år før Norge blev udråbt til en selvstændig nation – fandt arkæologer endnu en skibsgrav i amtet Vestfold i det sydøstlige Norge. Graven lå ved gården "Oseberg" og var endnu mere stor-

slået end Gokstadgraven og indeholdt skeletterne af to vikingekvinder. Grav-gaverne var så overdådige, at mange mente, at den ene af kvinderne måtte have været en dronning. Ligesom Gokstadvindings blev også Osebergkvinderne senere genbegravet i deres gravhøj.

Tidspunktet for fundet kunne ikke have været bedre, og begge vikingefund blev nationalklenodier for den unge nation. Derfor fulgte hele Norge interesseret med, da de norske arkæologer sidste år genåbnede Gokstad- og Oseberggravene for at undersøge skeletternes tilstand.

kisten ud, så ville der ikke have været andet tilbage af høvdingens knogler end en supplegende substans.

Gokstadhøvdingen var en kæmpe

Lige siden fundet af Gokstadgraven i 1880 havde mange historikere ment, at den døde viking var Olav Geirstadalv. Geirstadalv var konge af den sydlige del af Vestfold i starten af 800-tallet og halvbror til kong Halvdan Svarte, som regerede den nordlige del. Geirstadalv døde i en sen alder og var ifølge kilderne syg og stærkt plaget af gigt.

Men da de norske forskere sidste år gik i gang med at undersøge knoglerne, kom de frem til et ganske anderledes resultat. Ifølge professor Per Holck fra anatomisk afdeling ved universitetet i Oslo var Gokstadhøvdingen i fyrrerne, da han døde, og han var på ingen måde en skrøbelig mand. Tværtimod var han meget stor og kraftig. Efter al sandsynlighed var han mindst 180 cm høj, altså omkring 15 cm højere end datidens gennemsnitshøjde. Og han var ikke ale-ne høj, men også meget stor.

Professor Holck havde aldrig før set et skelet med så kraftige muskelfæster på lårbenknoglerne. Og mandens lårben var 30 procent tungere end på en mand af tilsvarende størrelse i dag. De store lårmuskler tyder på, at manden har tilbragt meget tid på hesteryg og har klemt lårerne sammen for at holde sig fast. Gokstadmanden havde også en kompressionsskade i det ene knæ, muligvis på grund af et hop fra stor højde. Skaden bevirkede, at han sandsynligvis haltede på det ene ben i sine sidste år.

Det billede, som danner sig af manden fra Gokstadhøjen, er altså meget langt fra den aldrende, gigtplagede Olav Geirstadalv, som døde på sygelejet. I stedet mødte forskerne en stor, kraftig og sandsynligvis meget fysisk aktiv mand i sin bedste alder.

Sygdom fik viking til at vokse vildt

Undersøgelsen af Gokstadvikings viser desuden, at han sandsynligvis har haft en tumor på hypofysen. Det førte til en tilstand kaldet "akromegali", som medfører en unormalt stærk vækst. Men selv om Gokstadmanden var større end de fleste, var han ikke nødvendigvis tilsvarende stærkere.

Personer med akromegali vil ofte udvikle en meget kraftig muskulatur, men de store muskler betyder ikke, at akromegali-patienter har flere kræfter

Nye metoder kortlægger viking fra A-Z

Da Gokstadhøvdingen blev fundet i 1880, var undersøgelsesmetoderne meget primitive. I dag kan forskerne endda se, hvor vikingen tilbragte mest tid.

Undersøgelsesmetode:

Det viser undersøgelsen:

- 1 C14:** Ved at tælle antallet af lagrede kulstof 14-atomer kan forskerne datere fx. træ og knogler.
- 2 Osteologi:** Knogleundersøgelser med bl.a. røntgen og CT-scanning kan afsløre skader og sygdomme.
- 3 Strontium-analyse:** Grundstoffet strontium optages i knogler gennem føde. Men forekomsten af strontium varierer kraftigt fra område til område.
- 4 Dna-analyse:** Forskerne kan udvinde dna fra tænder og knogler. Analysen kan give oplysninger om en persons etniske oprindelse, slægtsforhold og lignende.

C14-metoden viser, at Gokstadvikings med stor sandsynlighed døde omkring år 900.

Undersøgelsen af knoglerne viser, at vikingen var yngre og kraftigere end antaget, og at han døde i kamp.

Analysen er endnu ikke gennemført, men den vil bl.a. kunne afsløre, om Gokstadhøvdingen levede hele sit liv i Vestfold, eller om han tilbragte sin tid på togt i fx Irland og Frankrig.

Gokstadmandens dna er endnu ikke analyseret. Håbet er, at analysen bl.a. kan afsløre, hvor hans slægt oprindeligt kom fra. Nogle forskere mener, at han stammer fra Danmark.

end "normalt" byggede mennesker. Under alle omstændigheder har sygdommen sandsynligvis givet Gokstadhøvdingen et imponerende udseende. Akromegali kan desuden påvirke en persons ydre. Hage, næse og ører vokser uforholdsmæssigt meget, mens hænderne og fødderne bliver store luffer.

"Gokstadmanden var ingen skønhed," som professor Holck udrykker det. Akromegali kan også resultere i

kronisk hovedpine og rystende hænder. Bag Gokstadvikings imponerende og sikkert også skræmmende ydre skjulte sig måske en mand med mange svagheder.

Højre ankel blev kappet over

Professor Holcks undersøgelser skulle frembringe endnu mere dramatiske resultater end detaljer om Gokstadmandens helbreds og fysik. Professoren opda-

Da Gokstadhøvdingen levede, kæmpede norske og danske vikings om kontrollen med England.

En teori er, at Gokstadvikings var en af den norske konge Harald Hårfagers trofaste støtter.

gede ikke mindre end fire alvorlige skader på skelettet – alle påført i kamp. Undersøgelserne viste, at Gokstadmanden havde fået to sværdhug i benene. Det første kappede lårmusklen over i det ene ben. Det var vikingernes typiske fremgangsmåde for at få en fjende til at falde om, så de bagefter kunne kaste sig over den faldne.

Det andet sværdhug huggede vikingens højre fod af ved anklen. Vinklen på hugget viser, at offeret på dette tidspunkt lå på jorden. Derefter fik han et voldsomt slag med et stumpt våben – muligvis en stor hammer – over venstre knæ samt et knivstik i højre lår. Mindst tre forskellige våben blev altså brugt til at tage livet af den store viking. Det betyder, at mindst to og muligvis flere mænd tog del i drabet. Han døde med andre ord ikke af alderdom, sådan som tidligere teorier ville have det. Tværtimod fik vikingen en usædvanligt voldsom død. Men hvorfor Gokstadmanden skulle myrdes, kan forskerne ikke umiddelbart svare på.

Norge blev samlet under én konge

Undersøgelserne viser, at Gokstadvikingen blev gravlagt omkring år 900. På dette tidspunkt havde Harald Hårfager

Gokstad- og Oseberggravene blev plyndret i gammel tid. Men bl.a. vogne og slæder med smukke udskæringer forblev urørte.

arvet et rige, som bl.a. bestod af det lille kongerige Vestfold. Fra denne magtbase begyndte Harald Hårfager det første virkelige forsøg på at samle Norge til et stort kongedømme.

Men samlingen skete ikke uden kamp. Især i det sydvestlige Norge var modstanden stærk, og regionens vikinger fik støtte fra deres slægtninge på de skotske øer. Derfor indgik Harald Hårfager en alliance med kong Athelstan af England og organiserede selv et felttog mod øerne. Først i det blodige søslag ved Hafersfjord nær Stavanger i det vestlige Norge lykkedes det Harald at knække modstanden endeligt.

Gokstadvikingens begravelse viser, at han tilhørte samfundets øverste lag og derfor sandsynligvis spillede en rolle

i datidens magtpolitik. Han kan derfor have mistet livet i de interne kampe i forbindelse med Norges samling.

De norske vikinger var aktive mange steder i Europa, da Gokstadvikingen levede. Lige siden begyndelsen af 800-tallet havde store vikingeflåder hærget langs Irlands kyster. Og i 852 havde den norske høvding Olav grundlagt byen Dublin, hvor han selv blev konge. De norske vikinger angreb også England. Efterhånden som de trængte ind i landet, kom de i konflikt med danske vikinger i Northumbria, som de norske vikinger erobrede i 919.

Men nordmændene var også på færde længere mod syd. I 843 sejlede en vikingeflåde op ad Loire-floden i Frankrig til byen Nantes, som de plyndrede og brændte. De franske kronikører omtaler disse vikinger som "westfaldingi" – altså folk fra Vestfold. Vikingen fra Gokstad kan altså også have mistet livet i et af de norske vikingers mange plyndringstogter. En helt tredje mulighed kan være, at den store viking er blevet dræbt i et baghold af ukendte gerningsmænd. Hvad motivet i så fald har været, er dog uvist.

Fremtiden vil bringe flere afsløringer

Hvem vikingen fra graven ved Gokstad helt præcist er, får vi måske aldrig at vide. Endnu har forskerne ikke nået at anvende alle nutidens analysemetoder på hans jordiske rester. Men selv om undersøgelserne af knoglerne kun lige er begyndt, har forskerne formået at vende alle tidligere teorier om høvdingen fra Gokstad fuldstændigt på hovedet. Og professor Per Holck er overbevist om, at vi i fremtiden vil kunne lære endnu mere om vikingen:

"Allerede i dag har vi en række nye metoder, som kan give os oplysninger om datidens mennesker, deres kost, hel- se og levevis. Og hvem ved, hvilke muligheder fremtiden vil give os?"

Nu er gravhøjen i Vestfold lukket, og der er igen stille ved Gokstad. Men manden fra graven er lige begyndt at tale til os. Og måske vil han en dag kunne fortælle endnu mere om sit liv, sine rejser, og om hvordan han mødte sin brutale død. ■

LÆS MERE:

● N. Nicolaysen: *Viking Ship Discovered at Gokstad in Norway*, Gregg Publishing 1972 (1872) ● Christensen, Ingstad og Myhre: *Oseberg Dronningens Grav*, Oslo 1992

● www.khm.uio.no/vikingskipshuset/gokstadskipet_english.php

Ud over hug med sværd og dolk blev vikingen også slået på venstre knæ med en stor hammer.

Vikingens højre ankel blev hugget over, mens han lå forsvarsløs på jorden.

En dolk blev stukket så dybt ind i lårbenet, at en del af knoglen fulgte med knivbladet ud.

Ifølge de norske eksperter blev Gokstadvikingen angrebet af mindst to mænd. Det lykkedes dem at kappe vikingens ene lårmuskel over, så han faldt om. Herefter huggede de hans højre fod af ved anklen, mens venstre knæ var tæt på at blive knust af en hammer.

KULTURHISTORISK MUSEUM, OSLO/VIVIAN WANGEN

Vikinger frygtede Osebergkvinderne

Samtidig med Gokstadgraven genåbnede arkæologerne også Oseberggraven sidste år.

I graven lå skeletterne af to kvinder, hvoraf den ene muligvis har været dronning eller præstinde.

I 1904 – knap 25 år efter fundet af Gokstadgraven – fandt arkæologerne endnu en vikingegrav i Vestfold amt i Norge. Denne gang ved gården "Oseberg".

Ligesom ved Gokstad drejede det sig om en begravelse i et pragtfuldt vikingeskib, og bag masten fandt arkæologerne et tømret gravkammer med to kvindeskeletter. De to skeletter blev genbegravet i 1948, og i 2007 blev de ligesom Gokstadvikingen gravet op igen for at blive undersøgt med moderne metoder.

Muligvis grav for præstinde

Hvem de to kvinder i Oseberggraven var, har forskerne debatteret ivrigt lige siden fundet. Nogle mente, at den ældste kvinde var kong Harald Hårfagers bedstemor, dronning Åsa, selv om navnet "Sigrid" tydeligt stod skrevet med runer på en spand, som blev fundet i graven.

Andre mente, at en af kvinderne måtte have været en mægtig præstinde. Skibet var nemlig fyldt med sten og var desuden fortøjet med en kraftig trosse. Det virkede næsten som om, at vikingerne havde været bange for at kvinderne skulle vende tilbage fra de døde, hvis ikke skibet blev holdt nede i graven med vold og magt.

Da Osebergkvinderne blev genbegravet i 1948, beholdt arkæologerne nogle knogler og en tand fra den yngste af kvin-

Oseberggraven, der blev fundet i 1904, er Nordens hidtil mest overdådigt udstyrede vikingegrav. Graven har muligvis tilhørt en mægtig præstinde.

derne. For nogle år siden blev de sendt til dna-analyse. Analysen af tanden viste, at kvinden havde sin oprindelse uden for Norge. Den unge kvindes dna-type findes nemlig ikke i Norden, men længere mod sydøst. Eksperterne mener, at det mest

sandsynlige er, at kvinden har haft sit ophav i området omkring Sortehavet. En mulighed er, at hun kan have været en træl, og at hun er blevet ofret i forbindelse med sin herskerindes død, så hun kunne tjene hende i dødsriget.

Billedet er udeladt a.h.t. copyright

◀ Undersøgelser af de to kvinders knogler viser, at den ene af dem var i 20'erne, da hun døde, mens den anden var i 50'erne. Forskerne ved ikke, hvad dødsårsagen var.

◀◀ Forskerne håber bl.a., at de kan trække nok dna ud af de to kvinders knogler, så at de kan finde ud af, om de to kvinder var i familie. Hvis de er slægtninge, er den ene af kvinderne ikke blevet ofret, som ellers foreslået.